

SULTAN MAHMUT İL. DEVRİNDE OKÇULUK

ÜNSAL YÜCEL

Gt RİŞ

Türklerde ok ve yayın tarihçesi çok eski ken burada geçen "kuvvet" sözünün "ok devirlere kadar uzanır. Oğuz Kağan atmak kuvveti" anlamına geldiğini : destanında gerek harp aracı gerekse sem- ..i\ ö_JA\ \.:1 ! cümlesini üç kere üst bolik bir unsur olarak yer aldığı görü- üste tekrarlıyarak ifade etmiştir³.

yoruz¹. Orta Asya Türk kavimlerinde ok ve Okçuluğun önemi hakkındaki hadis- lerden yay, avcılıkta olsun, savaşlarda olsun bir kaç örnek vermek isteriz :

kılıçla birlikte en önemli silahtır. Yakın "Oku yapan, oku sunan ve oku atan mesafe silahtı olarak kılıcı, uzak mesafe cennetlikdir".

silahı olarak da ok ve yayı kullanmakta "Çocuklarınıza Kur'an okumayı ve ok idiler. Türklerin İslamiyeti kabulleri ile atmayı öğretin".

birlikde oka ve yaya verilen öneme dini bir "Ok atmak nafile ibadetten daha ha- özellik de eklenmiştir. Günümüze ka- dar yarıdır".

gelen yazılı kaynaklardan, İslamiyetin ilk "Ok atılan yer ile okun düştüğü yer yüz yılından itibaren ok ve yaya diğer arasında size cennetten bahçeler vardır silahlardan daha fazla, hatta özel bir yer (verilecektir)".

verildiğini, bu konuda Hz. Muhammed'in "Ok atmayı öğrenen, sonra da terk eden de çok hassas davrandığını öğrenmekte- bizden değildir".

yiz. Kur'an'da ok ve yayın önemine doğ- Bu ve buna benzer diğer hadislere rudan doğruya işaret eden bir ayet bulun- dayanılarak ok atmanın "sünnet" olduğu mamakla beraber, bu konuda Hz. Mu- kabul edilmiştir.

hammed'e atfedilen ve doğruluğu ısrarla Uhud gazasında, Hazret-i Muham- med yanında ok atmakta olan Sa'd ibn ebu

belirtilmeğe çalışılan 40'dan fazla hadis yanında ok atmakta olan Sa'd ibn ebu Vakkas'a ok verirken, başarısı karşı- sında

olduğunu görüyoruz. Bu hadislere ve ok- "At, ya Sa'd! anam babam sana feda çuluğun sevabı ve faziletleri ile ilgili hu- olsun" demiştir. Sa'd ibn ebu Vak- kas, Hz.

suslara, okçuluk risalelerinin hemen hep- Muhammed devrinin en usta okçusu idi. Bu sindede geniş bir yer verilmektedir. Ayrıca yüzdert kemankeşlerin piri sayılmış ve yalnız okçuluk hakkındaki hadisleri bir pirlük kuiağını kendisine biz- zat Hz.

araya toplayan "Hadis-i Erbain" risaleleri Muhammed'in kuşattığına inanıl- mıştır.

de vardır². Kısaca temas ettiğimiz bu dini inanç- lar, okçuluğun yaygın bir merak ve hüner haline gelmesinde önemli bir rol oyna- mıştır.

Kur'an'da geçen •.; ,:r :...11...r-..1.1J lJ (Cenkden önce, düşmanınız kafirlere kar- Nitekim aşağı yukarı H. 1000 yıl-

şı, kuvvetinizi toplayıp hazır edin) ayetini larında, ok ve yayın bir silah olarak yerini Hz. Muhammed bir hutbesinde açıklar- tüfeğe bırakmasından sonra da yaygın ve

¹ Oğuz Kağan Destanı (Haz. W. B ang - G. R• Rahmeti), İstanbul 1936.

² Abdullah b. Mehmed Salih el-Eyyubi. Tezkiret er-Rumat (Hadis-i Erbain). Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. E. H. 1418.

³ Aynı eser, v. 3 b-4 a., Kur'an, Enfal Suresi, 60.

sevilen bir spor olarak XIX. yüz yıl sonu- na bütün diğer okçuluk risalelerinin tetkiki kadar devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun kurulu- şundan olan bu zatın kişisel gözlemlerinin de ila- itibaren, en önemli savaflara ait tarih vesileyle mükemmel bir el-kitabı niteliği ka- kayıtlarında, ok ve yayın orduda geniş ölçüde zanmıştır. Yazar eserini, Sultan Mahmud kullanıldığını görmekteyiz. At üzerinde 11.'un emriyle hazırlamıştır. Kitapta rahatlıkla kullanılması sebe- biyle, öncü ve keşif Mahmud 11.'un okçulukla ilgisi, kabza alışı birliklerinde ok ve yay tesirli bir silah ve ok atışları hakkında ayrı bir bölüm olabiliyordu. Uzak mesafe silahı olarak da ok ve vardır (s. 222-267).

yay, düşmanla karşı karşıya gelinceye kadar Bu devri içine alan diğer kaynaklar geçen muharebe safhalarında kullanılmakta idi. şunlardır:

Ateşli silahlar orduya büyük ölçüde girdikten. Sultan Mahmud-u Sani Zama- nındaki sonra da bir süre ok ve yay terk edilmemiş, Kemankeşler. (Bu anonim risale birlikte kullanılmıştır. Hatta Kamını devrinde, -yakın benzerlikler sebebiyle- Telhis-i yeniçeriler, tüfeğin ağır- lığından, vakit alan Resa.il er-Rumat'ın bir kısmının kopyası kullanılışından ve pis- liğinden yakınmakta, ok sayılabilir. Yalnız Mahmud II. devri de- ğil, ve yayı tercih et- mekte idiler'.

Bunun yanında okçuluk, Osmanlı İm- bilgiler bulunmaktadır). Üniversite Ktb. paratorluğunun kuruluşundan itibaren T. Y. 2694.

padişahların, devlet memurlarının, yeniçe- rilerin ve çeşitli meslekte kişilerin geniş ölçüde ilgilendikleri bir spor olarak yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Türk ok- çuluğunun son parlak dönemi olan ve çalışma konumuzu teşkil eden Sultan Mahmud II. devri okçuluğunu incelerken bu hususu daha yakından göreceğiz.

Kaynaklar:

Okçuluğun önemi, fazilet ve sevabı_ usul ve kaideleri, atılan menzillerin yer ve ölçüleriyle ilgili bilgiler veren bir hayli eser kaleme alınmıştır

5. Bunlara genellikle "Kavs-name" denilmektedir. Aralarında Arapçadan tercümele- de bulunmakla be- raber çoğu devrinin ünlü kemankeşleri ta- rafından telif edilmiştir.

Mahmud il. devrinde, Padişahın Kah- veci-başısı Mustafa Kani Bey'in yazdığı "Telhis-i Resa.il er-Rumat"⁶ adlı risalesi

¹ Busbecq. (fere. H. Cahit Yalçın) Türk Mek- tupları. İst. 1939, s. 161-2.

Perihan Arbak. Ok ve Okçuluk Hakkında

Bibliyografya (fürk Kültürü, sayı 22 Ağustos 1965.

s.134-136).

⁸ Mustafa K'ni b. Mebmed. Telhls-i Resdil bulunduğunu öğrendik, fakat henı.ız göremedik. 1254 er-Rumat. Matbaa-i Amire, İstanbul 1263 (1847). Bu (1838) tarihli diğer bir yazına Üniversite Ktb. T. Y. risalenin müellif hatıyla olan nüshasının hilen Ok- 6891'de kayıtlıdır.

- İlyas Efendi. Letaif-i Enderun. Mat bu. İstanbul 1276 (1859). Mahmud il. devri olaylarını içine alan bu ruz-namede, Padişahın ok atışları ve kabza alma töre- ni hakkında bazı bilgiler bulmaktayız.

- Mustafa Kani Bey'in, 1236 (1820/1) yılı atış mevsimi süresince, kur- şun kalemle tuttuğu "Atış Günlüğü", bu devir okçuluğunu aksettiren önemli bir belgedir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi: E. 3702/1-17.

Okmeydanı'ndaki menzil taşların- dan, Mahmud II.'a ve devrine ait olan- ların tetkiki de bu konuya girmekle bera- ber, bu gün çoğu kaybolmuş, kalanlar da gecekond u sakınlarının işgaline uğrayan yerlerde kalmış olması sebebiyle incelenen- memiştir.

Türk okçuluğunun Sultan Mahmud il. devrinden önceki durumu:

Bir spor olarak okçuluğun, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk devrinde ne du- rumda olduğunu bildiren belgelerden yok- sunuz. Okçuluğun, sulh zamanlarındaki askeri idmanlarla ve av sporu ile birleş-

çuluk Federasyonu Başkanı Sayın Fazıl Özok'da

miş olduğu düşünülebilir. Türkmen kabirleri tarafını tutmuş, yolluklarını temin edelelerinin etnolojisi hakkında kıymetli materyal, armağanlar koymuştur⁷.

İstanbul'da rastladığımız Dede Korkut Kitabı XV. yüz yılda önemli bir Türk ili olan Bursa'da, Türkmen gençlerinin boş vakitlerini ok atışmakla geçirdiklerini¹ kuvvetli bir şekilde göstermektedir. Deniz kenarında idi. Burada Tozkoparan İskender, Poyraz havasıyla bir menzili seçtiklerini², evlenen bir yiğitin bir zili dikmiş, bu menzili Kanuni devrinde Miratçı ok attığını, okun düştüğü yere gerdek çadırı Alem Ahmed Ağa bozmuştur. Dırını kurduğunu³, düğün eğlentilerinde Üçüncü ve en önemli okmeydanı, fetihden damat ile arkadaşlarının ok atışıklarını⁴ hemen sonra tesis olunan İstanbul öğrenmekteyiz. Bu adetlerin Osmanlıların Okmeydanı'dır. Rivayete göre, "Fatih, İstanbul'un ilk devirlerinde de devam etmekte olduğunu tahmin ediyoruz.

Yıldırım Bayezid devrinde (1389-1402) Padişahın, Bursa'da kendi adını taşıyan külliye yapıtırırken, doğu yönündeki alanı da ok talim ve atışlarına tahsis ettiği bilinmektedir⁵. Böylelikle okçuluk, teşkilatı olan bir spor niteliği kazanmış oluyor. Elimizdeki kayıtlardan, Bursa Okmeydanı'nın XVI. yüz yılda da önemini muhafaza ettiğini, ünlü kemankeş Bursalı Şüca'nın İstanbul'a gelmeden önce orada yetiştiğini, Tozkoparan İskender'in menzil bozmak üzere Bursa'ya gittiğini öğreniyoruz⁶.

İkinci büyük Okmeydanı Edime'de tesis olunmuştur. Bulunduğu yere o vakitler "Saray Ovası" veya "Saray Önü" denilmekte idi. Abdullah el-Katib'in risalesinde, Edime menzil taşları anılırken, en eskileri olarak Murad II. devrinde (1421-1444; 1445-1451) dikilenler zikredilmektedir. Edirne Okmeydanı'nın Murad il. devrinde mi, daha önce mi tesis edilmiş olduğunu bilmiyoruz. Bayezid il. devrinde (1481-1512), Edime ve İstanbul okçuları arasında büyük bir rekabet vardı. Bu rekabete Padişah da katılmış, İstanbul okçula-

Atıcılar Dergahı'nın yapıldığı yere çadırı kurulmuştur. Fetih buradan müyesser olmakla gazilerin ve halkın ok atması... için bu meydanı vakfeylemiştir"⁸. Meydanın sınırları tesbit edilerek sınır taşları dikilmiştir. Meydana tecavüz edilmemesi, su yolu, mezarlık, bağ ve bahçe yapılmaması için atıcı taifesinin eline fermanlar verilmiş, korucu'lar tayin olunmuş ve bu işlerden Yeniçeri Ağası sorumlu tutulmuştur⁹.

Bayezid il. devri (1481-1512), Türk Okçuluğunun en parlak zamanıdır. Bayezid 11.'in okçuluğa büyük merakı vardı. Amasya'da vali iken, Bayezid Usta'dan okçuluk dersi almış, padişahlığı sırasında da Okmeydanı'ndaki atışları yakından izlemiştir. Menzil bozan, yani bir menzilde rekor kıran kemankeşi huzuruna çağırır, kürk giydirir, arazi verir, yeniçeri ise terfi ettirirdi. Tozkoparan, Edirne menziline bozunca, üç yıl süren bu yaman rekabetin mükafatını kendisine fazlasıyla vermiştir¹¹.

Hadikat ül-Cevami'ye göre, Okmeydanı Mescidi'nin banisi Fatih Sultan Mehmed'dir. Önceleri meydanda atıcıların otu-

¹ Dede Korkut Kitabı. (Haz. Dr. Muharrem Ergin) Ankara 1958. s. 123.

² Aynı eser s. 125.

³ Aynı eser s. 129.

⁴ Aynı eser s. 142 vd.

⁶ Halim Baki Kunter, Atıcılar Kanun-namesi (Türk Tarih Vesikaları, Ankara 1942. C. II, sayı 10, s. 255).

⁸ Abdullah el-Katib. Tezkiret er-Rumat. Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. Yeniler 36, v. 52 b-53 a.

⁷ Aynı eser. v. 45 a-47 b.

⁸ Evliya Çelebi. Seyyahatname C. I. s. 112.

Hallın Baki Kunter. Fatih'in İstanbul'da ilk eseri (Ülkü, yeni seri. 1942, C. III, sayı 25, s. 12).

⁹ Abdullah el-Katib. aynı eser. v. 2 a-b.

¹⁰ Bayezid Usta ünlü bir yayıcı idi. Sultan Bayezid 11.'e atıcılık yanında yay yapmayı da öğretmiştir. Bu gün Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan "Amel-i Sultan Bayezid" inzalı yaylar bu ustanın eseridir. Bu mesele halen münakaşalı olup, ayrı bir inceleme konusu teşkil eder.

¹¹ Abdullah el-Katib. aynı eser. v. 47 b.

rabilmeleri için sadece bir çardak mevcut- tu. Bayezid il. devrinde, bu çardağı vezir İskender Paşa bir sebeple yıktırılmış, sonra pişman olarak yerine Atıcılar Tekkesi'nin yaptırmıştır. Tekke'ye taamiye bağlan- mış, meydan işleri yeni fermanlarla takviye olunmuştur. Bu devirde, saray erkani da bu konu ile yakından ilgilenmekte idi. Atıcılar Tek- kesinin şeyhi, aynı zamanda Şeyh ül-Hat- tatin olan Amasyalı Şeyh Hamdullah'tır. Şeyh Hamdullah, Padişah'ın Amasya'dan dostu olup, İstanbul'a geldikten sonra da yakınlıkları devam etmiş, Bayezid II.'in Okmeydan ve atıcılarla olan münasebet- lerinde aracılık yapmıştır. Kendisi ünlü bir ok ustası olduğu kadar iyi bir atıcıydı da. Yıldız havası ile atılan Şir-i Merd, nam-ı diğer Delikli-kaya menziliinde 1105,5 gez- lik ¹² bir nişan taşı vardır.

Bayezid il. devrinin iki ünlü keman- keşi Bursalı Şüca' ve Tozkoparan İskender, aynı zamanda Türk okçuluğunun da ulaşılması imkansız rekorlarını kıran kişi- lerdir.

Bursalı Şüca'nın, Gündoğrusu hava- sıyla Arkunı Menzili'nde 1271 gezlik, Lo- dos havasıyla Mir-i Alem Ahmed Ağa Menzili'nde 1243,5 gezlik iki nişan taşı vardır.

Tozkoparan İskender, Gündoğrusu ile Arkunı Menzili'nde 1281,5 geze, Yıldız ile Delikli-kaya Menzili'nde 1279,5 geze ok atmış ve nişan dikmiştir ¹³.

Kanuni devrinde (1520-1566), okçu- luğa ve Okmeydanı'na rağbet devam et- mekte idi. Şeyhülislam Ebussuud Efendi-

nin, Okmeydanı vakfının korunması ve devamı için bir fetva verdiğini biliyoruz. Bu devrin ünlü kemankeşi Mir-i Alem

Ahmed Ağa, Bursalı Şüca' ve Tozkoparan İskender'le birlikte üçüncü en büyük Türk

¹² Gez, okçulukta kullanılan mesafe ölçüsüdür; 66 cm. kadardır.

¹³ Perihan Arbak. Fatih'den Mahmud II.'a kadar Okmeydanı'nda menzil alınmış okçuların kısa hal tercümeleri. 1st. Üniv. Tarih Bl. Lisans Tezi. İs- tanbul 1955. Tez No. 2473.

okçusudur. Odun yüklü bir eşeği sırtına alabilecek güçde bir pehlivandı. Lodos ha- vası ile kendi adını taşıyan menzilde 1271 gez mesafeye okunu atarak rekor kırmış- tır. XVI. yüz yıl ortalarında Osmanlı İm- paratorluğu sınırları içinde okmeydanı bu- lunan illerin sayısı 34 idi. Bunların en önemlileri : Mekke, Cidde, İskenderiye, Lazkiye, Şam, Maraş, Amasya, Tokat, Ankara, Kütahya, Tire, Akhisar, Vardar Yenicesi, Avlonya, Gelibolu, Diyarbakir, Konya, Bergama, Balıkesir, İpsala, Ha- lep, Manisa, Sofya, Üsküb, Belgrat, Bur- sa, Bağdat, Edime, İstanbul okmeydanla- rıydı ¹⁴.

Kanuni devrinden sonra Türk okçu- luğunda bir gevşeme göze çarpar. Selim il. ve Murad 111.'in ok atmağa meraklı olduklarına bair bazı kayıtlara rastlan- maktada ise de bunun kısa süreli, geçici bir heves olmaktan ileri gitmediğini tahmin ediyoruz ¹⁵.

Davudpaşa semtinde, Mehmed 111.'in 1012 (1603/4), Ahmed I.'in 1016 (1607/8) tarihli birer menzil taşı bulunduğuna göre bu iki padişahın da okçulukla meşgul ol- dukları anlaşılıyor ¹⁶.

Murad IV. zamanında (1623-1640), Türk okçuluğu yeniden canlanır. Padişah, diğer bütün sporlara ilgi duyduğu gibi ok- çuluğa da düşküdü. Devrin en ünlü ke- mankeşi Hacı Süleyman'dan ders almış ve okçuluk gelenek ve kaidelerine tama- men sadık kalarak, Yıldız Menzili'nde 1030 gez mesafeye ok atıp menzil dikmiştir ¹⁷.

Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa (1638-1644), Okmeydanı'na sık sık

¹⁴ Mustafa Kani. Telhis-i Resai! er-Rumat. s. 222.

¹⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. H. 2134 num- ralı albümde Nakkaş Nigari'nin, Selim II.'i ok atar- ken gösteren bir minyatürü vardır. Filiz Öğütmen. Minyatür Sanatından Örnekler. İstanbul 1966. s. 26 A. Süheyl Ünver. Ressam Nigari. Ankara 1946. s. 18, 20.

¹⁶ Süleyman Kani İrtem. Türk Kemankeşleri. İstanbul 1938. s. 101.

¹⁷ Seyyid Mehmed Vahid. Minhac er-Rumat. Üniversite Ktb. T. Y. 1655, v. 33 b.

giden, idman ve atışlar yapan bir okçu idi. 15-20 yıl içinde büyük bir gerileme olduğu yine bu devirde bir yıl (1623-1624) Sadra-anlaşılmaktadır. Abdullah Efendi bu du-zamlık yapmış olan Kemankeş Ali Paşa'nın da okçulukla uğraştığını biliyoruz. Murad IV.'ün 1048 (1638) yılında yap-tırdığı tahrirde İstanbul'da "Esnaf-ı Ke-mankeşan" ın 3000 kişi olduğu tesbit edilmiştir¹⁸. 1093 (1682) yılından önceye aid "Atıcılar Sicili", 1255 (1839) da Tekkede çıkan bir yangında yandığı için bu 3000 kişiden ne kadarının "Defterli" yani sicil defterine kayıtlı olduğunu bilemiyoruz. Onda birini kabul etsek yine de küçüm-senmiyecek bir rakkamla karşılarız. Buna rağmen okçuluk XVI. yüz yıldaki önemini kaybetmiştir. Bu devirde yaşayıp, bir de Kavs-name kaleme almış olan Kemankeş Mustafa, Bayezid ve Kanunî devri okçu-luğunu özlemle anmakta, kitabının başla-rında " ve dahi sana pendim budur ki, bu asırda zarb ve menzil atmağa heves etmeyesin Zira evvel zamanda hü-ner gösterenlere rağbet var idi. Padişah-lar, vüzerâ ve kibar ve ayan ok atıcıları severlerdi ve rağbet ederlerdi"¹⁹. Mehmed IV. (1648-1687), okçuluğa meraklı idi. Okçular Tekkesine taamiye da-hi bağlamıştı. Buna rağmen rağbet gittikçe azalmıştır.

1090 (1679) da Atıcılar Şeyhi olan Yenicami Katibi Abdullah Efendi, Ka-nun-name-i Rumat adlı eserinde : "Sebeb-i te'lif budur ki bu fenn-i azim dun rağbet olmak ile erbabı kalil ve tarik-i remy nes-yen mensiyyen olub ve ayin-i meydan bo-zulub kavurun-i meydan ba'zılar lisanında cari ve taş dikmede niza'dan hali olmayub, fesada nice zuhurat ve ihtilal-i menazil ve tekye ve meydan olub, hatta atıcı killetin-den tekyeyi ve meydanı yaycı ve okçu fu-zuli zabtidüb üç dört sene..... (bu du-rum devam etmiştir)²⁰ demektedir. Müel-lif rağbetin ve atıcı sayısının azalmış olma-sını bu çöküşe sebep diye göstermektedir.

¹⁸ Evliya Çelebi. Seyyahatname. C. I. s. 581-2.

¹⁹ Kemankeş Mustafa. Kavs-name. Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. E. H. 1408, d. 14 a.

²⁰ Atıcılar Kanun-namesi. (Haz. Halim Baki Kunter). (Türk Tarih Vesikaları. İlkkinun 1942. C. il. sayı 10, s. 263).

Kanunnameyi kaleme alarak, başta Da-tırıldığı tahrirde İstanbul'da "Esnaf-ı Ke-rüssaade Ağası, Yeniçeri Ağası ve İstanbul Kaymakamı olmak üzere 41 yetkili şahsa imzalatmış ve Süleyman il. (1687-1691)'ün emri ile yürürlüğe konmuştur²¹.

Ahmed il. devrine (1691-1695) aid "Evasıt-ı Şevval 1103 (Haziran 1692)" tarihli bir ferman, Okmeydanı ve vakfında görülen aksaklıkların düzeltilmesi gayesiyle yazılmıştır²². Bu yıllarda da durumun pek iyi olmadığı anlaşılıyor.

Ahmed 111. devrinde (1703-1730), Ok-meydanı büyük bir sünnet düğününe sah-ne oldu. Eğlentileri saray hanımlarının da seyredebilmesi için Atıcılar Tekkesi ve Köşkü onarıldı. Çadırlar kuruldu. Eğlen-celer sırasında ok atışları da yapıldı²³.

XVIII. yüz yıla aid menzil kayıtlarını tetkik ederken, menzil atıp nişan taşı di-ken okçuların daha çok saray mensubu ol-duklarını görüyoruz. Darüssaade, Hazine, Harem ve Silahtar Ağaları çoğunluktadır. Tekkenin idare ve disiplini zayıfladığı, ok-çuların taamiye, araç ve gereçleri parasız olarak gereği kadar sağlanamadığı için, okçuluk, Kemankeş Mustafa'nın da "Ok atmak altın atmaktır" sözü ile ifade ettiği gibi, paralı kişilere mahsus bir merak ha-line gelmiştir.

Sadrazam Silahtar Mehmed Paşa, 1138 (1725) tarihinde, Yıldız havası ile kendi adına bir menzil açmış 1087,5 gezze nişan taşı dikmiştir²⁴.

Mahmud 1., 1143 (1730) tarihli bir fer-manla Okmeydanı'na yeniden bir çeki-dü-zen vermek gerekliliğini duymuştur²⁵.

²¹ Aynı eser. s. 258, 264-5.

²² Halim Baki Kunter, Fatih'in İstanbul'da İlk Eseri. s. 15.

²³ Bu düğün hakkında Levni'nin ininyatürlediği Surname-i Vehbi'de geniş malumat bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi, Ahmed III. Ktb. 3593.

²⁴ Sultan Mahmud-u Sani Zamanındaki Ke-mankeşler. Üni. Ktb. TY. 2694 v 26 b.

²⁵ Ahmed Refik. Hicri 12 inci Asırda İstanbul Hayatı. 1st. 1930 s. 112 vd.

"Abdülhamid I. (1774-1789) yay ve ok yapmakla hayli uğraşmış olduğunu anlıyoruz. Mah-uğraşmaktan çok zevk alırdı. Kendi eliyle hayrete mud II.'un okçuluğa dini önemi - sünnet değer mükemmellikte bir çok yay ve oklar imal oluşu- sebebiyle de ilgi duyduğu, aynı emrin etmiştir" ²⁶. metninde dikkati çekmektedir ³.

Selim III. (1789-1807), okçuluğa me- raklıydı. Okmeydanı'nda, Yıldız - Poyrazı ile 1012 gezlik bir atış yapmış ve taş dik- miştir. Kendisi sık sık Okmeydanı'na gelir, atışlar yapar sonra da Aynalı - kavak Köş- kü'nde istirahat ederdi. Atış günlerinde verilmesi adet olan yemek işiyle ilgilen- miş, 1000 kuruş tahsisat bağlatmış ve on sofrada, onar çeşit yemek çıkartılmasını emretmiştir²⁷.

Kahveci-başı Hüseyin Ağa, Tacir-za- de Mehmed Emin Ağa, Kaptan-ı Derya Gazi Hüseyin Paşa, Musahib Halil Ağa, Musahib Bilal Ağa, Hazinedar Ali Ağa, Selim III. zamanının ünlü kemankeşleridir.

Sultan Muhmud II. devrinde okçuluk: Türk Okçuluğu, Mahmud II. zama- nında (1808- 1839), 20 yıl kadar süren son parlak devrini yaşamıştır. Padişah'ın, gü- zel yazı yazmak, ata binmek ve tüfek at- mak ¹ gibi merakları yanında, okçuluğa karşı da özel bir ilgi duyması bu canlanışın en önemli sebebidir.

Mahmud II., özellikle 1233-1251 (1818

1835) yılları arasında başarılı ok atışları yapmış, nişan taşları diktirmiştir. 1251 (1835) yılında bir meydan günü² Kahveci- başı'sı Mustafa Kani'ye verdiği emirden, kendisinin bu konu ile nazari olarak da

⁸⁶ Morodja d'Hosson. Tableau General de l'Empire Ottoman. Küçük bası, Cild 4, s. 230. Bu re- feransı Süleyman Kani İrtem'in "Türk Kemankeşleri" kitabından (s. 129) aldık; adı geçen eseri görmüş de- ğiliz. Topkapı Sarayı Müzesindeki yay kolleksiyonun- da adı geçen Padişaha aid bir yaya tesadüf etmiyoruz. Okçuluk risalelerinde de Abdülhamid I.'in adı geç- memektedir.

²⁷ Seyyid Mebined Vahid. Minhac er-Rumat. Üniversite Kütüphanesi T. Y. 1655, v. 34 a-35 a.

¹ Mahmut il. un tüfek atışları ile ilgili, ihla- mur Mesiresi'nde, Havuzbaşı'nda 1226- (1811) ve Çamlıca'da 1227 (1812) tarihli nişan taşları vardır.

¹ Kemankeşlerin ok atmak için, Okmeydanı'nda toplandıkları, haftanın iki gününe (Pazartesi-Perşem- be) "Meydan günü" denirdi. Önceden kararlaştırıla- rak, diğer günlerde toplanıldığı da olmuştur.

Mahmud II.' un Okçuluk Talimleri ve Kabza Alma Töreni:

Mahmud II., okçulukla 1233 (1818) yılı Muharrem'inde uğraşmaya başlamış- tır. O vakit 34 yaşında idi. Altı ay kadar, dikkatle okçuluk talimleri yapmıştır ki bu süre ciddi ve düzenli çalışılırsa yeterli- dir ⁴. İlyas Efendi, Padişah'ın "hakıyla kemankeşlik tahsil (ettiğini), usul ve furu'- unu tekmiil öğrendiğini" yazmaktadır ⁵. Mustafa Kani ise : Padişah'ın okçuluk id- manları yaptığı 6 ay süresince, hava ve durum elverişli oldukça, 10-12 kere Ok- meydanı'na gelerek atışlar yaptığını ve attığı oklardan 40 tanesinin 900-963 gez mesafeler arasına düştüğünü bildirmekte- dir ⁶. Ne yazık ki, Mahmud II.'un hangi ustadan okçuluk dersleri aldığı gösteren bir belge bulunamamıştır.

Mahmud II., 6 Receb 1233 (12 Ma- yıs 1818) günü kabza almıştır ⁷. Bu mak- satla bazı hazırlıklar yapılmıştır. Sultan Abdülmecid'in Kabza Töreni programı'-

³ Bu emrin metni ilerde verilecektir.

¹ Kemankeş olmak isteyen kişi, önce kendisine bir usta seçer ve onun nezaretinde okçuluk talimleri yapardı. "Kepade" denilen gevşek yayı, bir süre ok atmadan çekip bırakır, daha sonra yavaş yavaş yayın kuvvetlisine geçer, atışlar yapardı. Kendisinden uzağa atmak kadar, usulüne uygun atmağa dikkat etmesi de istenirdi.

⁶ İlyas Efendi. Letaif-i Enderun. s. 152.

⁸ Mustafa Kani. Telhis-i Resai! er-Rumat. s. 119.

⁷ Kabza almak, okçulukta, Şeyh'den ve Usta'- dan icazet almak anlamına kullanılan bir deyimdir. Okçuluğa hevesli kişi yeterince öğrenim ve talim yap- tıktan sonra Meydan'a gider, şahidler önünde 900 gezden aşırı ok atardı. Atıştan sonra yemek yenirdi. Yemeğin sonunda, talib, Şeyh ül-Meydan'ın huzu- runa çıkarılır, Şeyh şahidlerden okun usulüne uygun olarak 900 geze düşüp düşmediğini sorardı. Dört şahid "düştü" diye ifade verilerse, talib diz çöker, hürmetle yayı alır ve Şeyh'in elini öperdi. Sonra Ve- kilharç talibi ustasının önüne götürür talib diz çöküp ustasının da elini öper, bunun üzerine usta sağ eliyle talibin sağ elini tutarak, kulağına "keinankeşlik sırrı" m söylerdi.

ndan, Mahmud 11.'un Kabza Töreni sırasında Atıcılar Tekkesi'ne tamir konduğunu, genel toplantılara mahsus olan Meydan Odası döşemesinin tamamen yenilenmiş olduğunu öğreniyoruz ⁸.

Kabza ziyafeti için Matbah Emmini Gümrükçü Osman Ağa görevlendirilmişti. Hazırlıkların tamamlandığı Silahtar Ağa tarafından Padişah'a arz edilmiş, Mahmud il. ile okçuluğa meraklı Saray mensubları bir kaç gün sonra Okmeydanı'na gelmişler, Şeyh ül-Meydan ve Kemankeşler tarafından karşılanmışlardır. İlyas Efendi, ziyafetin muhteşem olduğunu söylemektedir ⁹. Ziyafetlerde, padişahın yemeğini Hünkar Köşkü'nde yemesi adetti. Diğer davetliler Meydan Odası'nda otururlardı. Bu törene Sadrazam gelmediği için gelenek icabı, atışları yapılmıştır. Mahmud il., o gün 11 baş köşede Şeyh ül-Meydan, sağında davetliler, solunda kemankeşler oturmuş olmalıydılar ¹⁰. Ziyafetten sonra Gümrükçü Osman Ağa huzura çağırılmış, görüldüğü hizmetin mükafatı olarak, beline Padişah tarafından 100 bin kuruş değerinde mücevherli bir bıçak takılmıştır.

Arkasından, "Okmeydanı Şeyhi 1100 cü ¹¹ Üsküdarlı Hafız Efendi huzura davet olundu". İlyas Efendi'nin bu ifadesinden Padişah'ın kabzayı Hünkar Köşkü'nde almış olduğu anlaşılıyor. İlyas Efendi ve Mustafa Kani bu törenin nasıl yapıldığından bahsetmemektedirler. Bunun sebebi, törene herkesin almış olmamasıdır sanıyoruz.

Sultan Mahmud 11.'un maiyetinde bulunan, okçulukla uğraşmış 900 geze ok atmış kabza taliblerinden, Hazineci Lezki Mehmed Ağa, _k; Hasan Ağa, Meleş-zade İzzet Bey, Gülşen Nuri Bey, Kızıl Emin

Ağa, Kilerli Sağır Naşit Ağa, Cüdi Haydar Ağa, Cüdi Tahir Ağa, Seferlili Sisli Mustafa Ağa, Cüdi Hüseyin Efendi, Şemsi Mehmed Ağa, Hazineci Cüdi Aşkar Ağa, Cüdi Halil Efendi, Katib Tayyar Efendi, Tüfekçi yamağı Ata Bey, nfusahiblerden Paşa çırağı Abdullah Ağa, Elmas Ağa, Baş-çukadar mabeyinci Bekir Efendi, Kahveci-başı Mustafa Beyefendi, Berber-başı Ali Ağa ve Hazine Kethüdası İlyas Ağa olmak üzere 24 kişiye de o gün merasimle kabza verilmiştir ¹².

Adet olduğu üzere Kabza Töreni'nden sonra kemankeşlere, havacı ve koruculara hediyeler dağıtılırdı ¹³.

Aynı gün, "Topaşı Bedeli" tabir olan ayak yerine ¹⁴ gidilmiş, toplu halde ok tane ok atmış ve bunlardan 5 tanesini 900, 930, 940, 951 gez mesafelere düşürmüştür. Bu sonuçlar, yeni kabza almış bir atıcı için başarılı görülmüş, takdir ve hayranlık pyandırmıştır ¹⁵.

1233 Yılında Yapılan Diğer Atışlar:

22 Receb, Perşembe (28 Mayıs) günü Mahmud II.'un da iştirakiyle yapılan 1000 ciler koşusunda ¹⁶ Toptaşı'ndan Cin Deresine doğru atıldı ve hava 981 geze Mahmud II.'da kaldı ¹⁷. Padişah taş dikmeyi koşuyu, kendisine en yakın atan Buldanlı İbrahim Ağa'y bağışlamıştır.

26 Şaban Salı (1 Temmuz) günü, Sultan Mahmud il. havanın elverişli olduğu düşüncesi ile Okmeydanı'na gelmiş, mevcut bulunan kemankeşlerle Hacı İsmail Aykırısı denilen yerden Güreş Meydanı'na doğru atışlar yapmıştır. Padişahın attığı

¹² İlyas Efendi. Letlif-i Enderun. s. 152. ..

¹³ Okun düşeceği yerde bekleyip haber veren kişilere "havacı" denilirdi. "Korucular" ise, Okmeydanı'nı her türlü tecavülden korumakla görevli kişilerdi.

¹⁴ Kemankeşin ok atarken durduğu yere "ayak yeri", bu yeri belirten taş da "ayak taşı" denilirdi.

¹⁵ Mustafa Kllni. Telhis-i Reslil er-Rumat. s.

119.

¹⁶ Koşu, okçulukta, müsabaka anlamında kullanılan bir deyimdir.

¹⁷ Havakalmak, bir koşu sonunda en uzak atışı yapmak, anlamına kullanılan bir deyimdir.

⁸ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi : E. 2288.

⁹ İlyas Efendi. Letlif-i Enderun. s. 152.

¹⁰ Sadrllzam Okmeydanı'na gelirse yemekte Şeyh yerini ona bırakır, hemen sağında yer alırdı.

¹¹ Kemankeşler 900 cü, 1000 ci ve 1100 cü olarak ehliyetlerine göre üç sınıfa ayrılırdı. Bir 900 cü bir 1000 ci ile, bir 1000 ci bir 1100 cü ile birlikte atış yapamazdı. 1100 cülük en yüksek derece olup, okunu 1100 gezen aşırı atmış kemankeşlere mahsustu. Okmeydanı Şeyhlerinin seçiminde 1100 cü olmaları da göz önünde tutulmuştur.

oklardan üçü 1000, 1001 ve 1019 gez me- safelere 1234 Yılında Yapılan Atışlar:

ulaşmıştır. 1000 ci kemankeşlerin hepsinden aşırı attığı 1234 (1819) yılında Mahmud il., Gök- su'ya dikkate alınarak ken- disinin 1100 cü'lere dahil edilmesi biniş emretti. Göksu Meydam'nda ok kabul edilmiştir.

Sultan Mahmud il., aynı yıl 28 Şev- val, Pazartesi (31 atışları yapılmış, Meleş-zade İzzet Bey üst Ağustos) günü 1100 cü- lerle koşuya durmuştur. Aynı yıl, Dolmabahçe'de yapılan bir

Havanın yönü ¹⁸ sebebiyle Lenduha ayak yerinden atış müsabakada, 1100 cü Şeyh Hafız Efendi ya- pıldı. O günkü atışları Şeyh ül-Meydan 1100 cü koşuyu kazanmıştır. 1000 cilerden Behçet Hafız Efendi kazanmış, Mahmud Ağa, Kara Molla Ağa ve Astarıcı İbrahim Ağa da başarılı atışlar yapmışlardır ²².

11.'da ona bedel sayılacak kadar yakın atmıştır.

O gün Amerikan Elçisi, atışları sey- retmek için Okmeydan'na gelmişti. Padi- şah'a haber verildi.

Mahmud il., itibar gösterilmesini söyliyerek, Ser- etibba Ke- mankeş Abdülhak Molla'yı misafiri ağır- lamakla, okçuluk hakkında bilgi vermekle görevlendirdi.

Elçi, Molla'ya : "Parişahı- mızın 1200 geze yakın ok attığı söyleniyor, hiç ok o kadar uzağa gider mi!?" diye şüp- hesini açıklayınca, kendisini Padişah'ın emri ile hava yerine götürdüler. Elçi orada bilgi alırken,

Mahmud il. 'un attığı bir ok gelip bir arşın kadar yakınında yere sap- landı. Çok korkmuştu. Takdirlerini Padi- şah'a arz ederken bu korkusunu da gizle- memiştir ¹⁹.

Yine aynı yıl, Padişah'ın emriyle, Mehmed Paşa taş dikmek amacı ile yapılmadıkları görüyor. Belli bir menzile seçilip oradan atılmadığı gibi, sonuçlar da menzile boza- cak ölçülerde değildir. Mahmud 11.'un bun- ları ilerde yapacağı başarılı atışlar için bir hazırlık saydığı anlaşılmaktadır.

1236 - 7 Yıllarında Yapılan Atışlar:

1236 yılı Zilkade (1871 Ağustos) ayın- dan 1237 yılı Muharrem (1821 Ekim) ayı sonuna kadar, Mahmud 11.'un iştirakiyle yapılan ok atışları hakkında elimizde bir "Atış Günlüğü" bulunmaktadır ²⁴. Defte- rin tetkikinden, bu atışların menzile boz- mak, taş dikmek amacı ile yapılmadıkları görüyor. Belli bir menzile seçilip oradan atılmadığı gibi, sonuçlar da menzile boza- cak ölçülerde değildir. Mahmud 11.'un bun- ları ilerde yapacağı başarılı atışlar için bir hazırlık saydığı anlaşılmaktadır.

8 Zilkade 1236 (7 Ağustos 1821) gü- nü, Nişantaşı'nda Sakızağacı'ndan Tüfek Taşları'na doğru haki yayı ²⁵ ile yapılan

ağası Bekçi Kara Molla 1100 cüler koşu- sunu aldı. 900 cü Meleş-zade İzzet Bey ise 1000 cilerden aşırı atarak takdir topladı.

¹⁸ Ok atışları, rüzgırla aynı yönde yapılırdı. Menziller, "Menzil-i Lodos", 1966 C. 5 sayı 26, s. 2170). "Menzil-i Yıldız" gibi atıldığı rüzgırlın adı ile de anılırdı. Kemankeşler o günkü rüzgırlın yönüne göre menzile seçerlerdi.

¹⁹ Mustafa Kani, Telhls-i ResıUl er-Rumat. s. 120-1.

²⁰ S. Kani İrtem (Türk Kemankeşleri. s. 136), Mehmed Paşa Köşkü'nün nerede olduğunu belirtme- **mektedir. Bu biniş hakkında başka yerden bilgi edin- mek mümkün olamadı. Adı geçen Köşk, vaktiyle Üsküdar'da Karaca Ahmed Mezarlığı yakınındaki İzzet Mehmed Paşa Köşkü olsa gerektir. Selim III. Rüznamesi. TSM Arşivi. D. 10749.**

²¹ S. Kani İrtem, aynı eser. s. 136-7.

²² Aynı eser. s. 137.

²³ Cemaleddin S. Revnakoğlu. Fatih'in kurdu- ğu Okmeydanı ve "Okçular Tekkesi". (Tarih Konu- şuyor

¹⁴ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No. 3702/1-17, E. 960 (3702/18 no. ya nakil) Aynı ayrı küçük kağıt- lara, kurşun kalemle alınmış notlar halinde olan Günlük'ün, Mustafa Kani'ye ait olduğunu kuvvetle tah- min ediyoruz. S. Kani İrtem (Türk Kemankeşleri s. 7), 1938 yılında, o zamanki Okspor Kurumu Genel Sekreteri Safi Toksöz'de, Mustafa Kani'nin el yazısı ile meydan günlerine dair bir mevsim için tutulmuş bir rüznamesini gördüğünü yazmaktadır. **TSM Arşi- vindeki notların, bu rüznamenin müsveddeleri olması mümkündür.**

²⁶ Haki yayı kuvvetçe Pişrev'den sonra gelen bir çeşit menzile yayıdır. İddialı atışlarda Pişrev yayı

ok atışlarında koşu, 930 gezle Sulatn Mah- Ağa 680 gez, 3 üncü Kilerli Sağır Naşit Ağa mud 11.'da kalmış, Ağa ²⁶ 900, Buldanlı 660 gez³².

İbrahim Ağa 890 geze atmışlardır ²⁷. 24 Zilkade (23 Ağustos) günü, Yıl- dız'da

1 Zilkade (14 Ağustos) günü, Yıldız Bağbaşı'ndan, haki yayı ile yapı- lan yakınında Bağbaşı'nda, haki yayı ile, iki atışlarda, 900 gezle Sultan Mahmud koşu düzenlenmiş, ilkini 810 gezle Sultan II. birinci, 825 gezle Ağa ikinci, 815 gezle Mahmud II., diğer koşuyu 825 gezle Cün- Nazif Ağa üçüncü olmuşlardır ³³.

di Tahir Ağa kazanmıştır ²⁸. 25 Zilkade (24 Ağustos) günü, Nişan-

2 Zilkade (15 Ağustos) günü, Ok- taş'ında bir koşu düzenlenmiş, Yeni Ayak' meydanı'nda Toptaşı'ndan, haki yayı ile tan Selim Usta işi yayla yapılan atışlarda yapılan atışlarda, Sultan Mahmud II. 930 Mahmud il. 840, Buldanlı İbrahim Ağa 825, geze, Şeyh ül-Meydan Hafız Efendi 880 Ahmed 750 gez mesafeye ok atmış- larıdır ³⁴.

20 Zilkade (19 Ağustos) günü, Yıl- dız'da 27 Zilkade (26 Ağustos) günü, Nişan- taş'ında İhlamluluk'dan Poyraz havası ile yapılan üç ayrı atışta, Mahmud II. 660, 720 ve 740 gezle hep birinci olmuştur ³⁵.

22 Zilkade (21 Ağustos) günü, Ni- şantaşı'nda Yeni Ayak'tan Sakızağacı'- na oğru, Selim Usta yayı ile yapılan ko- şuda, Sultan Mahmud il. 885 gez, Ağa 835 gez, Ahmed 820 gez mesafeye ok at- mışlardır³¹.

23 Zilkade (22 Ağustos) günü, iki ayrı koşu tertiplenmiştir :

1 - Yıldız'da Bağbaşı'ndan haki yayı ile : 1 inci Sultan Mahmud il. 900 gez, 2 inci Hasan Bey 865 gez, 3 üncü Ağa 850 gez.

2 - Yıldız'da Kahvenin önünden: 1 inci Sultan Mahmud II. 710 gez, 2 inci

ve oku tercih edilirdi; önemli bütün rekorlar bu yayla atılmıştır. İstisna olarak Okmeydanı'nda Lodos ha- vası ile atılan bir Haki Menzili vardırki bu Menzil'e durulduktaki yalnız Haki yayı ve oku ile atmak şarttı. Yeni bir menzil açmak istenilirse ilk taş 900 gezden aşağı olamazdı; Haki yayı ile menzil açmak için -daha zayıf olduğu düşüncesiyle-- bu ölçü 800 gez kabul edilmişti:

²⁶ "Günlük" teki cetvellerde, sadece Ağa diye kayd edilen kemankeş, Mahmud II. devri Yeniçeri Ağası Hüseyin Paşadır. Bu zat devrinde sadece "Ağa" diye anılırdı.

²⁷ Aynı vesika. 3702/7. (Atış cetvellerindeki bü- tün isimleri vermek çok yer alacağı için 1., il, ve 111. leri göstermekle yetineceğiz).

²⁸ Aynı vesika. 3702/4-5.

²⁹ Aynı vesika. 3702/13.

ao Aynı vesika. 3702/14.

³¹ Aynı vesika. 3702/10.

14 Muharrem 1237 (11 Ekim) günü, Okmeydanı'nda Hacı İsmail ayak taşın-

³² Aynı vesika. 3702/3, 8.

³³ Aynı vesika. 3702/11.

³⁴ Aynı vesika. 3702/12.

³⁵ Aynı vesika. 3702/17.

³⁶ Aynı vesika. 3702/16.

³⁷ 900, 1000, 1100 koşularından başka, meyda- nın ihtiyarları için Aşağı Koşu denilen bir müsabaka tertib olunurdu. Bunda en ihtiyar kemankeşin çekebil- diği yayla atış yapılırdı. Mesafe hususunda bir sınırlandırma yoktu.

³⁸ Aynı vesika. 3702/3.

dan, Poyraz havasıyla yapılan dört gurup atışta : saray mensuplarından bu konuya ilgi du-
1100 de Sultan Mahmud il., 947, Şeyh ül-yanlar artmıştı. Bunlardan biri de Letaif-i
Meydan Hafız Efendi 933 geze; 1000 de : Ali Enderun yazarı İlyas Efendi'dir. Sarıççı-
Ağa 925, Buldanlı İbrahim Ağa 865, Kara Molla yamağı Mustafa Ağa'yı usta edinmiş ve
840 geze; 900 de : Berber-başı Ali Ağa ve Sağır ondan okçuluk dersleri almıştır. O gün
Naşit Ağa 905 geze, Hasan Bey 895 geze ok kendisiyle beraber kabza talibi olan, Ha-
attılar. Aşağı koşu'yu 500 gezle Mustafa Efendi zinede Cüdi Abdülkerim Ağa, Soğuk-
almıştır ³⁹.

Atış günlüğü'ndeki tarihsiz bir atış cetveli de Bey, Kilerde Cüdi İsmail Ağa, Aşçılar
Muharrem ayına aid olmalıdır. Okmeydanı'nda Kethüdası-zade Cüdi Mehmed Efendi,
tertiblendiğini tahmin et- tiğimiz bu koşu'da : Seferliden Silahtar Ağa kölesi Reşid Ağa da
1100 cü Sultan Mah- mud il. 880, Şeyh ili-törende kabza almışlardır. Tören so- nunda
Meydan Hafız Efen- di 870 geze; 1000 ci Kara kabza alan kemankeşlere tahsis edi- len
Molla 860, Ber- ber-başı Ali Ağa ile Behçet Bey çuhalar dağıtıldı. Daha sonra, tertib- lenen
ona bedel; 900 cü Üryan i-zade Aziz Molla 830, 900 cü, 1000 ci, ve 1100 cü koşula- rında
Min- kali-zade Ali Bey 825 geze ok attılar ⁴⁰. atış yapan okçulara, havacı ve ko- ruculara
(Atış günlüğü'nde bir husus dikkati- mizi da hediyeler verildi. Bütün mas- raf Ceb-i
çekmektedir. Bir mevsimde yapılan bütün Hümayfın'dan karşılanmıştır.
atışlarda Sultan Mahmud il., galib gelmiştir. Bu, Atışların sonunda birlikte Beşiktaş Sara-
Padişah'a iltimas yapılmış olması ihtimalini y'na dönüldü ⁴³.

hatıra getiriyor. **XIX.** yüz yılda okçuluk *1245 Yılında Yapılan Atışlar:*

kaidelerine ve keman- keşler arasında ata-sözü Sultan Mahmud il., ilk önemli reko- runu 18
haline gelen : "Atıcılık fenninde şah ü geda Rebiyül-evvel 1245 (17 Eylül 1829) günü
birdir" ifa- desine eskisi kadar riayet kırmıştır. Okmeydanı'nda Yıldız ha- vası ile
edilmediğine dair elimizde bazı kayıtlar atılan Cerrah Menzili'nde, Ser- taht-ı Revani
bulunmaktadır. Sul- tan Mahmud il., zaman Hasan Ağa'nın 1146 gezlik
zaman bunu fark etmiş, okun düştüğü yeri haber nişan taşından 11,5 gez aşırı atmış ve 1157,5
veren ha- vacı tafesinin bir Kıpti güruhu haline geze taş diktirmiştir ⁴⁴.

gel- diğini görerek, bunları uzaklaştırmıştır. *1247 Yılında Yapılan Atışlar:*

İltimas yapıldığından şüphelendiği bazı re- korlarında taş diktirmemiştir ⁴¹.

Yine 1327 (1821) yılında, Üsküdar'da İzzet Mehmed Paşa Köşkü'ne gidilerek

ok atışları yapılmış, havayı 900 cü Şemsi Mehmed Ağa almıştır ⁴².

1240 Yılında Yapılan Kabza Töreni: Mahmud il. devrinde, Padişah'ın da kabza aldığı 1233 (1818) yanındaki tören-

Sultan Mahmud il., 12 Cemaziyel- ahır 1247 (18 Kasım 1831) günü, Okmey- danı'nda, Batı Lodos'u ile atılan Emin Menzili'nde, Tacir-zade Mehmed Emin Ağa'nın 1160 gezlik taşından 39 gez aşırı atarak 1199 geze taş diktirmiştir ⁴⁵. Bu menzilin mermer ayak taşı üzerinde talik ile yazılmış kitabenin tarih beyiti şudur : "Bu yerden attı Sultan-ı Kevn eslaflı hep geçti Hüner meydanına Şah-ı Cihan taş dikdi zeybefza" ⁴⁶.

Sene: 1247

den sonra, 19 Safer 1240, Pazartesi (13 Ekim 1824) günü, Okmeydanı'nda ikinci büyük kabza töreni yapılmıştır. Sultan Mahmud 11.'un okçulukla uğraştığı 7-8 yıl süresince

³⁹ Aynı vesika. 3702/18 (E. 960).

⁴⁰ Aynı vesika. 3702/1.

⁴¹ S. Kani İrtem. Türk Kemankeşleri. s. 133,

⁴² S. Kani İrtem. Türk Kemankeşleri. s. 133, 140.

⁴³ Aynı eser. s. 137.

⁴⁴ İlyas Efendi. Letaif-i Enderun. st 316.

⁴⁵ Mustafa Kani. Telhls-i Resai! er-Rumat. s. 121, 248.

⁴⁶ Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki keman- keşler. Üniversite Kütüphanesi, T. Y. 2694. v. 23 a.

⁴⁶ Neşet Köseoğlu. Okmeydam'na dair Ferman- lar ve Dikili Taşlar. (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten'i İstanbul 1953. sayı 132).

1248 Yılında Yapılan Atışlar:

Sultan Mahmud il., 1248 (1832/3) yılında, Okmeydam, Cerrah Menzili'nde olan 1157,5 gezlik nişan taşından, 14,5 gez daha aşırı atarak taşını 1172 geze sürmüştür⁴⁷.

Sultan Mahmud il., aynı yıl Okmeydam'ında, Yıldız Poyraz'ı ile atılan Ekşi Ağa'nın 1093 gez menzili'nde, Tacir-zade Mehmed Emin Ağa'nın 1190,5 gezlik taşından 6 gez aşırı atarak 1196,5 gez yere taş diktirmiştir⁴⁸. Yine 1248 (1832/3) yılında, Okmeydanı Tekkesi'ne tamir konmuş ve yeni ilaveler yapılmıştır. Bunun sonunda Tekke, 18 oda, 4 sofa, bir hünkar köşkü, bir mutfak, bir mesçit, 6 kuyu ve bir sarnıçtan ibaret yapı kompleksi halini aldı⁴⁹. Bu tamirler dolayısı ile Keçeci-zade İzzet Mol-la şu tarih kıt'asını yazmıştır :

"Eylesün İzzet yed-i kudrette Hakk Kuvvetde bazusun ol Şah'ın mezid Babına nakş eyledim tarihini Tekye-i Meydan-ı Tir oldu cedit"⁵⁰.
Sene: 1248

1249 Yılında Yapılan Atışlar:

Sultan Mahmud il., 1249 (1833) yılında, bir meydan günü, Gün-doğrusu havası ile 1215,5 gez mesafeye bir ok atmış, ayak ve nişan taşı diktirmiştir⁵¹.

1250 Yılında Yapılan Atışlar:

Sultan Mahmud il., 20 Cemaziyel-ahır 1250 (24 Ekim 1834) günü, Okmeydanı'nda, Lodos havası ile atılan Nakkaş Menzili'nde, Tacir-zade Mehmed Emin Ağa'nın 1095 gezlik taşından 7,5 gez aşırı atarak menzil bozmuş ve 1102,5 geze nişan taşı diktirmiştir⁵².

Sultan Mahmud il., bir yıl önce, Gün-doğrusu havası ile attığı menzili 10 gez geçerek, 1225,5 geze taşını sürdü⁵³.

Sultan Mahmud il., 10 Receb 1250, Salı (12 Kasım 1834) günü, Okmeydanı'nda Lodos havası ile atılan Abdullah Efen-di Menzili'nde, Tacir-zade Mehmed Emin 1111 geze ok atıp taş diktirmiştir⁵⁴.

Sultan Mahmud il., aynı yıl, bir meydan günü, Okmeydanı'nda, Lodos havası ile atılan Yeksüvar Menzili'nde, Silahşor Nazifi-zade Nazifi Mustafa Ağa'nın 1072 gezlik taşından 103 gez aşırı atmıştır. Padişah, Mustafa Ağa'nın devalete büyük hizmetler edip vazife başında ölmesi sebebiyle, hürmeten kendi taşını dikemiş, orada hazır bulunan merhumun oğlu Osman Bey'e : "Eser-i pederini sana bahş ettim" diye latife etmiştir⁵⁵.

1251 Yılında Yapılan Atışlar:

1251 (1835) yılı, Sultan Mahmud 11.- un okçuluk alanında en başarılı yılıdır. Üç önemli menzilde taşını sürmüştür. Yine bu yıl devrin kemankeşleri başarılı rekorlar kırmışlardır.

Sultan Mahmud il., 14 Cemaziyül-evvel 1251 Perşembe (7 Eylül 1835) günü, 1248 (1832/3) yılında Okmeydanı, Ekşi Menzili'nde 1196,5 geze diktirdiği nişan taşından 23 gez aşırı atıp, 1219,5 geze taş sürmüştür⁵⁶.

Sultan Mahmud il., 21 Cemaziyül-evvel 1251 Perşembe (14 Eylül 1835) günü, Okmeydam'ında, Yıldız havasıyla atılan Top Yeri Menzili'nde, Pehlivan Ali Bey'in 1213,5 gezlik taşından 7,5 gez aşırı 1221 geze nişan taşı diktirmiştir⁵⁷. Nişan taşının kitabesi Yesari-zade Mustafa İzzet hattıyla olup tarih beyiti şöyledir :

⁴⁷ Bir menzil sahibi, tekrar kendi menziline dırup ok atar ve geçerse, taşını eski yerinden çıkartıp yeni menzile diktirir; buna "taşını sürmek" denir.

⁴⁸ Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki kemankeşler, v. 18 b.

⁴⁹ S. Kani İrtem. Türk Kemankeşleri. s. 133.

⁵⁰ Cemaleddin S. Revnakoğlu. Fatih'in kurduğu Okmeydanı ve "Okçular Tekkesi". (Tarih Konuşuyor Mart 1966, C. 5 sayı 26 s. 2170).

⁵¹ Mustafa Kani. Telhls-i Resail er-Rumat. s. 122

⁵² Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki kemankeşler, v. 16 b.

⁵³ Mustafa Kani. aynı eser. s. 122.

⁵⁴ Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki kemankeşler, s. 22 b.

⁵⁵ Mustafa Kani. aynı eser. s. 232.

⁵⁶ Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki kemankeşler, v. 18 b.

⁵⁷ Mustafa Kani. aynı eser. s. 245.

"Kuvvet ü şevkle alıp kemanın kabzaya Attı tirin bin iki fenne hevesyab olanların cümlesi cümlesini yüz yirmi bir gez tedarik mümkün olamayıp, olunsa bile

Padişah"⁵⁸ mütalea ve istifade olunmak emr-i asir ve

Sene : 1251

Yine bu münasebetle Padişah, mer- hum Pehlivan Ali Bey'in, Kasr-ı Hüma- yun önünde harab bir halde duran meza- rını da tamir ettirmiştir.

Sultan Mahmud il., 29 Cemaziyel- ahır 1251 Perşembe (23 Ekim 1835) günü, Okmeydanı, Cerrah Menzili'nde, 1248 (1832/3) yılında 1172,5 geze sürdüğü taşını, tekrar 12 gez fazlasıyla 1184,5 geze sür- müştür⁹.

Aynı yıl (1251) bir meydan günü, Sultan Mahmud il., atışlar sırasında ya- nında bulunan Kahveci-başı'sı kemankeş Mustafa Kani Bey'e okçuluk konusunda bir risale yazmasını emretmiştir. Bu saye- de bu güne kadar yazılmış Kavs-name'le- rin en mükemmeline sahib bulunuyoruz. Sultan Mahmud 11.'un bu emrini- kendi- sinin okçuluk konusundaki nazari bilgisi- ni de yansıtması bakımından- buraya al- makta fayda görüyoruz :

"(Sultan Mahmud il.).....bu fenn-i celil üş-şanı dahi müceddeden ihya ve bendegan- ı sairelerine kabza ita buyu- rulduğu misillO, bu abd-i dirinelerine dahi (kabza ihsan) buyurulmuş olup tarih-i Hicretin 1251 (1835) inci sal-i ferhunde falinde Meydan-ı Tirendazide :

"Bu fenn-i celil hakkında Hüseyin Yununi ve Ebu Musa el-Serhasi ve Ebu Cafer bin Hasan el-Herevi ve Ebu Musa el-Horasani ve Said bin Hanif Semerkan- di ve Mehmed bin Yusuf el-Razi ve Ab- dullah bin Meymun ve İmam Taberi ve el-Hac Mustafa el- Bosnavi ve Şeyh ül- Meydan-ı Tirendazi el-merhum Katib Ab- dullah Efendi müşarün-ileyhimin Reasil-i Rumatiye'lerinden ma'da manzum ve mensur Arabi ve Farisi ve Türki risale-i

ekseri darb urma ve sair hüner-i bi-faide-i funOn-ı metruke ile mutavelce ve muğ- lak olub, muahharen Vahid Efendi tertibi olan risalenin dahi nüshası misillfi. fevaidi kalil olub bu suretle nüket-i mezaya ve fe- za.ili ve ta'lim ve taallümü lisandan lisana cari ise de taliban-ı fenn künh ve hakika- tine mahrem olamayarak emrar-ı eyyam ile muhtefi olacağı melhuz olmağla bu süneni saye-i şaha.nemde tali- ban etrafiyla kesb-i ma'lfı.mat ederek, say-i belig ile derecat-ı darine ve kütüb-ü ehadis ve sair seyrleri mütalea ederek ve bizzat, zat-ı Hümayünundan havsala-i istidadınca tahsil edebildiğin ma'lfımatla- rını muhtasar ve müfid.....fizamani- na müstamel olan usulleri cem' ve tahrir ile bir risale-i rumatiye tertib eyle". deyu bu kullarına sadır olan ferman-ı cihan (üzerine bu risaleyi tertib ettim)"⁶⁰.

1251 Yılında Yapılan Diğer Atışlar:

Hüsameddin Paşa, 14 Cemaziyül- evvel 1251 Pazartesi, (7 Ağustos 1835) gü- nü, Okmeydanı'nda, Yıldız havası ile atı- lan Seyyid Emin Efendi Menzili'nde, Şeyh ül- islam-zade Selim Molla'nın 951 gezlik taşından 40 gez aşırı 991 geze ok atıp taş diktirdi. Daha sonra kendi taşından 41 gez aşırı 1032 geze, ve 34 gez aşırı 1066 geze iki kere taşını sürdü. 29 Cemaziyül-ahır 1251 (23 Ekim 1835) günü, tekrar kendi menziline atışa durmuş, 6 gez daha aşırı atarak 1072 geze tekrar taşını sürmüştür⁶¹.

Mehmed Ali Bey, 25 Cemaziyül-evvel 1251 (18 Eylül 1835) günü, Okmeydanı'n- da Yıldız havasıyla atılan Silahtar Meh- med Paşa Menzili'nde, Silahtar Mehmed Paşa'nın 1087,5 gezlik menzilinden 5 gez aşırı atarak 1092,5 geze taş diktirmiştir⁶².

kesire-i vefireler tertib olunmuş ise de bu

⁶⁰ Mustafa Kani. Telhis-i Resail er-Rumat. s.

⁵⁸ Neşet Köseoğlu. Okıneydam'na dair Ferman- lar ve Dikili Taşlar. (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten'i. Sayı 132.)

⁹ Mustafa Kani. aym eser. s. 248.

3-4.

⁶¹ Sultan Mahmud-u Sani zamanındaki keman- keşler. v. 25 b.

⁶² Aynı eser. v. 26 b.

Mehmed Ali Bey, aynı yıl bir meydan günü havası ile atılan Top Yeri Menzili'nde, da-Okmeydam'nda Poyraz havasıyla atılan, El- ha önce diktirdiği taşını 7 gez aşırarak 1228 Hac Beşir Ağa Menzili'nde, Kap- tan-ı Derya gez menzile nişan taşı diktirmiştir ⁶⁸.

Gazi Hüseyin Paşa'nın 1016 gezlik "Okmeydanı Tekkesi Şeyhi 1100 cü Hafız Efendi, gerilmiş bir ip altından yük- sek bir hedefe ok isabet ettirmiştir. Sul- tan Mahmud il., aynı tarz atışı 1252 (1836) yılında denemiş, ip altından attığı oklardan 6 tanesini puta sepetine ⁶⁹ sapla- mağa muvaffak olmuştur" ⁷⁰.

İzzet Bey, aynı yıl bir meydan günü, Okmeydanı'nda, Poyraz havasıyla atılan El- Hac Beşir Ağa menzili'nde (Bu yukarı- daki Beşir Ağa Menzili'nden ayrıdır), Da- rüssaade Ağası Beşir Ağa'nın 945,5 gez menzili'ni 10 gez aşarak 955,5 geze taş dik- tirmiştir. 1 Cemaziyül-ahir (24 Eylül) gü- nü, 15 gez daha aşırı atarak kendi taşını 970,5 geze sürmüştür ⁶⁴.

A.şir Efendi-zade Mehmed Taced- din Molla, 1 Cemaziyül-ahir 1251 Perşem- be (24 Eylül 1835) günü, Okmeydanı'nd , Gün- doğrusu havası ile atılan Ebu Bekir Ağa Menzili'nde, Hasan Usta işi ok ve Küçük İbrahim işi yay ile, Muhzır Ebu Be- kir Ağa'nın 700 gezlik taşından 30 gez aşırı atıp 730 gez menzile taş diktirmiştir ⁶⁵.

Katib Numan Bey-zade Vassaf Efen- di, aynı yıl Okmeydanı'nda, Poyraz havası ile atılan Şişman Paşa Menzili'nde, Na- mık İbrahim Ağa'nın 933 gezlik Menzili'n- den 32 gez aşırı atıp, 965 geze taş diktir- miştir ⁶⁶.

Silahtar Ali Ağa, Okmeydanı'nda bir menzil açmak üzere bir ayak taşı dikmiş, fakat menzil atamadan ölmüştür. Sultan Mahmud II., merhumun oğlu Tevfik Bey'e aynı ayak taşından atması için ruhsat ver- dirmiş ve Tevfik Bey, 1 Cemaziyül-evveJ 1251 (24 Eylül 1835) günü, buradan ok 1251 (24 Eylül 1835) günü, buradakn o atarak 965,5 geze nisan taşı diktirmiştir ⁶⁷.

1252 Yılında Yapılan Atışlar:

Sultan Mahmud il., 1 Receb 1251 (24 Ekim 1836) günü, Okmeydanı'nda, Yıldız

"Sadrazam Halil Hamid Paşa-zade, ulemadan Mehmed Arif Bey 1197 (1783) yılında kabza almıştır. İki defa Rumeli Kazaskeri olmuştur. Yaşı seksene varmış- ken Sultan Mahmud II., Okmeydanı'nda bir eseri bulunsun diye, atabildiği yere taş dikmesini arzu etmiş, yaşlı kemankeş 1253 (1837) yılında, bir meydan günü, Poyraz havası ile Sala Menzili ayak taşından 400 geze ok atmış ve taş diktirmiştir" ⁷¹.

Sultan Mahmud II.'un alaka ve hi- mayesi ile 20 yıl kadar bir zaman Türk Okçuluğu yeniden canlanmış, fakat Padi- şah'ın ölümü ile (1839) tekrar hızlı bir çö- küş başlamıştır.

Abdülmecid (1839-1861), Okçulukla ilgilenmiş ve törenle kabza almış ise de, bu ilgisi devam etmemiş, Tekke kendi ha- line bırakılmıştır. Abdülmecid'in kabza töreni programında : 1100 cü atıcı kalma- dığı için bu koşunun iptal edildiğini gö- rüyoruz. Bu vesikada "meydan müdavim- leri" diye adları geçen, Kadri Bey-zade Ali Bey, Silahtar Ağa-zade Tevfik Bey, Ka- ğıdçıbaşı-zade Hacı İzzet, Bedestani El-

⁶⁸ Mustafa Kani. Telhls-i Resail er-Rumat. s. 245-6.

⁶⁹ Okçulukta, hedefe "puta", hedefe ok atmağa da "puta atışı" denilirdi. İp altından ok atmak (remy-i sedad) ise bir atış çeşitidir; 2,5 zira'-ı mimari (189,5 cm.) yüksekliğe bir ip gerilir. Atıcı ipten 2,5 zira'-ı mimari uzaklıktan durarak atış yapar. Oku, ip altın- dan geçmesi için 30° nin aşağısında tutarak atmak gerekir. Bu durumda uzağa atmak çok güçtür. Bu usulle hedefe atmak ise daha büyük ustalık ister. (M. Kani Telhls-i Resaill er-Rumat. s. 89-90).

⁷⁰ S. Kani irtem. Türk Kemankeşleri. s. 140.

ⁿ Aynı eser. s. 140.

⁶³ Aynı eser. v. 27 b.

⁶⁴ Aynı eser. v. 29 b.

⁶⁵ Aynı eser. v. 31 b. 700 ve 730 geze ancak haki yayı ve oku ile menzil dikilebilirdi.

⁶⁶ Aynı eser. v. 32 a.

⁶⁷ Aynı eser. v. 32 b.

Hac Mustafa Efendi, Vakıf Efendi olsa olsa Abdülhamid il. zamanında (1876- 1909) ise amatör birer kemankeş idiler ⁷². Tekke'de son Şeyh ül-Meydan Muti' Efendi "Sultan Abdülaziz'in (1861-1876), Okçubaşı'sı ile bir kaç müstahdem ve amatör okçu Seyfeddin Bey'in bir defaya mahsus olmak üzere kalmıştı. Padişah'ın 1895-6 Ermeni olayları 1100 gez ok atmağa muvaffak olduğu rivayet üzerine toplantıları ya- saklamasıyla bu edilir" ⁷³. zayıf faaliyet de sona er- miştir.

⁷⁹ Topkapı Müzesi Arşivi. E. 2288.

⁷⁸ Süleyman Kani İrtem. Türk Kemankeşleri. s. 143.

CELAL EsAT ARsEVEN : Türk sanat tarihi.
Etnoğrafya Dergisi Sayı : 4, 1961.
CELAL EsAT ARsEVEN : Sanat Ansiklopedisi.
Edirne (600 cü fetih yıldönümü hatıra kitabı), T. T. K. Yayınları, 1965. NURETTİN
CAN : Eski eserler ansiklopedisi.
ERNST DIEZ - OKTAY AsLANAPA : 1955 Türk sanatı.
OsMAN PEREMECİ : Edirne tarihi.
DR. RIFAT OSMAN: Edirne Rehnüması.

BİBLİYOGRAFYA

ABDULLAH EL-KATİB : Tezkiret er-Rumat. Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. Yeniler : 36.
(ABDULLAH EL-KATİB) : Atıcılar Kanun-namesi. (Haz. Halim Baki Kunter), (Türk Tarih Vesikalari İlkkanun 1942. C. II sayı 10, s. 253-274)..
ABDULLAH B. MEHMED SALİH EL-EYYUBi : Tezkiret er-Rumat (Hadis-i Erbain) Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. E. H. 1418..
AHMED REFİK : Hicri Onikinci Asırda İstanbul İfayati. İstanbul 1930.
ARBAK, PERİHAN : Fatih'ten Mahmud II.'ye kadar Okmeydanı'nda Menzil Almış Okçuların Kısa Hal Tercü meleri. İstanbul 1955. İst. Üniv. Tarih Bl. Lisans Tezi. No. 2473.
ARBAK, PERİHAN : Ok ve Okçuluk Hakkında Bibliyografya. (Türk Kültürü, Ağustos 1965. sayı 22, s. 134-136). BusBECQ (Tere. eden : HüseyİN CAHİT YALÇIN) : Türk Mektupları. İstanbul 1939.
Dede Korkut Kitabı (Haz. DR. MUHARREM ERGİN): Ankara 1958. EVLiYA
ÇELEBİ: Seyyahatname I (Haz. NECİP AsIM) İstanbul 1314 (1898). İLYAS
EFENDİ: Letaif-i Enderun. İstanbul 1276 (1859).
İRTEM, SÜLEYMAN KANİ : Türk Kemankeşleri. İstanbul 1938.
KÖSEÖLU, NEŞET : Fatih Sultan Mehmed ve Okmeydanı. (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni. İstanbul 1953. sayı 131).
KösEOÖLU, NEŞET Okmeydanı'na dair Fermanlar ve Dikili Taşlar (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten'i. İstanbul 1953. sayı 132)
KUNTER, HALİM BAKI : Fatih'in İstanbul'da ilk Eseri. (Ülkü, yeni seri, 1942. C. III, sayı 25, s. 12-15). (MUSTAFA KANİ) : Atış Günlüğü - 1236-7/1821 -Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi : No. 3702/1-17, E. 960 (3702/18). MUSTAFA KANİ B. MEHMED : Telhis-i Resail er-Rumat. Matbaa-i Amire. İstanbul 1263 (1847).
MUSTAFA (Kemankeş) : Kavs-name. Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. E. H. 1408. Oğuz Kağan Destanı (Haz. W. BANG - R. R. RAHMErt). İstanbul 1936.
REvNAKOÖLUÜ!MALEDDİN SERVER: Fatih'in Kurduğu Okmeydanı ve "Okçular Tekkesi". (Tarih Konuşuyor. Şubat-Mart-Nisan, 1966, C. 5 sayı 25, 26, 27. s. 2067-71, 2169-72, 2227-30).
SELİM İİL Ruznamesi. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. D. 10749. SEYYİD
MEHMED ZAHİD : Minhac er-Rumat. Üniversite Ktb. T. Y. 1655.
Sultan Mahmud-u Sani Zamanındaki Kemankeşler. (Anonim). Üniversite Ktb. T. Y. 2696.